

Қазақ
прозасы
қазынасынан

Қалдарбек
НАЙМАНБАЕВ

Аптап

А 2008

11535к

RARITY

PUBLISHING
COMPANY Ltd

Қалдарбек Найманбаев

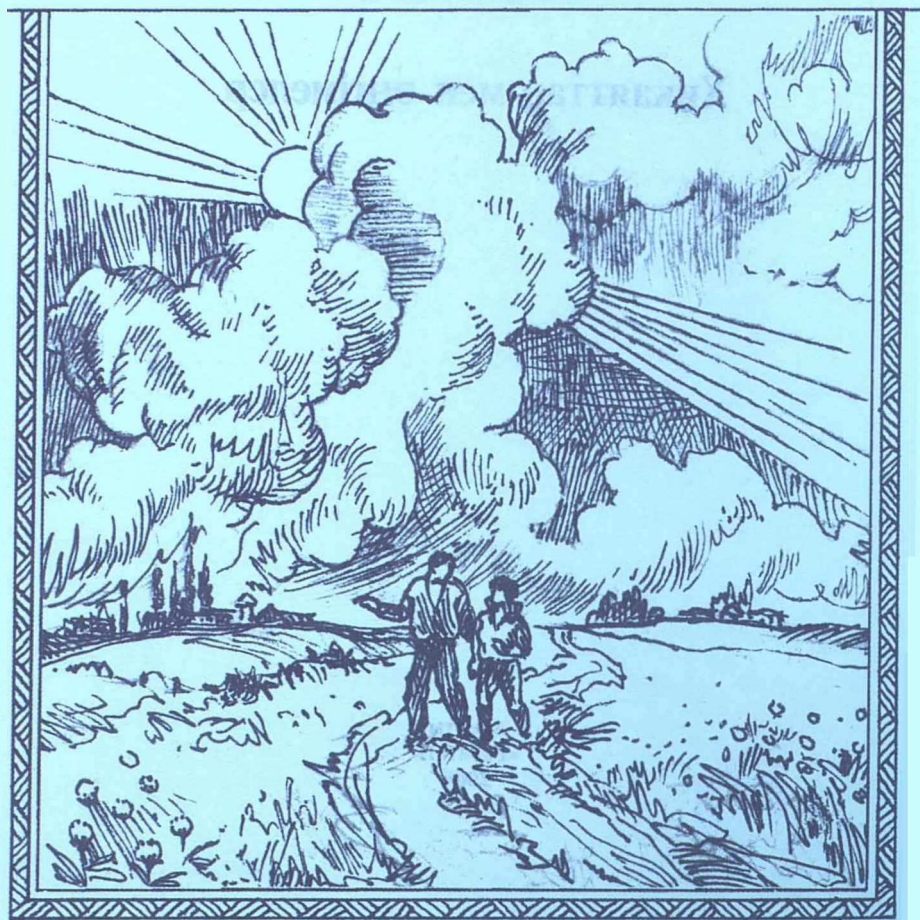
Аптап

Хикаяттар мен әңгімелер

**Алматы
«Раритет»
2008**

ПВТРА

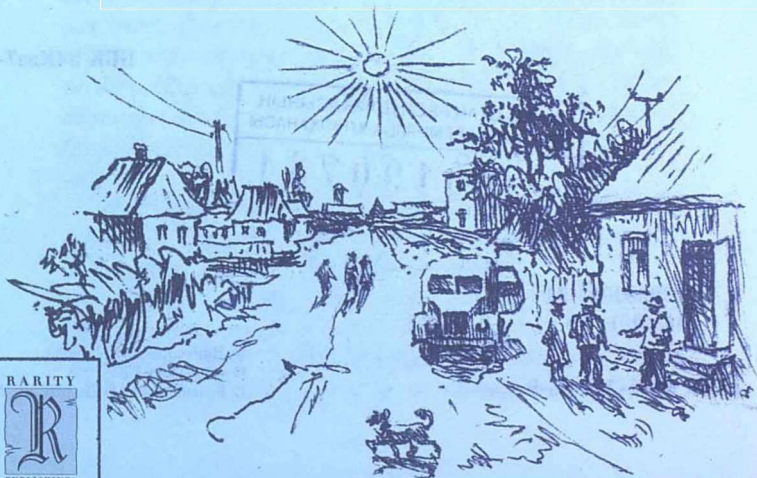

Қазақ
прозасы
қазынасынан

Қалдарбек
НАЙМАНБАЕВ

Аптап

Хикаяттар
мен әңгімелер

RARITY

PUBLISHING
COMPANY LTD

ББК 84Қаз7-44
Н18

Қазақстан Республикасы
Мәдениет және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитеті
017 «Әлеуметтік маңызды әдебиет түрлерін шығару»
бағдарламасы

Серия 2002 жылдан бастап шығарылып келеді

Серияның негізін салған *З. Серікқалиұлы*
Көркем безендірмесі негізін салған *А. Тленшиев*

Найманбаев Қ.

Н18 Аптап: Хикаяттар мен әңгімелер. — Алматы:
Раритет, 2008. — 384-б. «Алтын қор» кітапханасы.

ISBN 9965-770-85-9

Қалдарбек Найманбаев жұртшылыққа «Қоштасқым келмейді», «Үміт өткелі», «Бастау», «Беймезгіл қонақ» сияқты кітаптарымен жақсы таныс. Бұлардың қай-қайсысында да болмасын жастарымыздың жарқын өмірі, олардың махаббат пен ізгілік, адалдық пен адамгершілік туралы толғаныстары сөз болады.

Жазушының жинағына сол шығармалардың таңдаулылары еніп отыр.

ББК 84Қаз7-44

Н $\frac{000000000-31}{413(05)-08}$

ISBN 9965-770-85-9

© Найманбаев Қ., 2008
© «Раритет» БК, 2008
© Безендірген М. Палаткин, 2008

СЫРБАЗ МІНЕЗДІ СУРЕТКЕР

Адам баласының мына сыры мен жұмбағы мол жарық дүниеге келуі мен кетуі құдіреті күшті Ұлы Жаратушының ісі екенін бәріміз де білеміз.

Ұлы Жаратушының әркімге әр түрлі тағдыр сыйлап, әр алуан өмір сүру мүмкіндігін тарту ететіні де белгілі.

Оны біз сол жұмыр бас пендеге бұйырған өмір сүру кеңістігі дейміз.

Пешенеге жазылған осындай өлшеулі кеңістіктің дүниеауи міндетін әркім әр қилы атқарады. Біз білетін Қалекең — Қалдарбек Найманбаевтың маңдайына сол өмір сүру кеңістігін, біріншіден, әдемі де сұлу, ойлы да парасатты атқару, екіншіден, жазушы болып, қалам тербеу, ұйымдастырушы болып, сөз өнері мен әдебиет әлеміне жетекшілік жасау міндеті жазылған екен. Қалдарбек Найманбаев соның екеуін де ел есінде жүретіндей, естияр ұрпақтың ойын қозғап, сезімін тербейтіндей, жарасымымен, жақсы, жайдары атқарған жаны сұлу, ойы терең, мінезі текті, болмысы таза жан екенін көзі тірісінде-ақ дәлелдеген.

Бұл менің ғана пікірім емес, жазушыны жақсы білетін, оның шығармаларымен таныс, өмірде аралас болған алыс-жақын көпшіліктің пікірі.

Еңбек жолын журналистикадан бастап, «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас Алаш») газетінде қатардағы журналистен бас редактордың орынбасарына дейін өскен, алдағы аға буынға да, өз қатарына да, өзінен

кейінгі әріптес інілеріне де сыйлы болған қаламы жүзірік, ойы қарымды журналистің алпысыншы жылдарда көркемсөз айдынынан көрінуі тегіннен-тегін емес еді. Ол өзі ортасында қайнап өскен жастар өмірі мен сол тұстағы зиялы қауымның мінез-құлқын жан-жақты зерттеді. Елгезек қалам иесі ел ойынан шығатын мінездер мен тағдырларды сомдады. Соның нәтижесінде алпысыншы, жетпісінші, сексенінші жылдарда оқырманнан да, әдеби сыннан да лайықты баға алған көркем повестер өмірге келді. Кітап сөрелерінен әр жылдарда жазылған «Даңқ тұғырында», «Қоштасқым келмейді», «Сол бір түн», «Бастау», «Үміт өткелі», «Беймаза қонақ», «Аптап», «Шілде», «Көктөбе» секілді көркем дүниелер орын алады. Оқырман қауымның құрметіне бөленді, туындылар біраз шет тілдеріне аударылды.

Міне, республикалық газет-журналдар мен баспа-ларда бас редактор, директор, Қазақстан Жазушылар одағында екінші хатшы, бірінші хатшы, Дүниежүзі қазақтары Қауымдастығында Төралқа Төрағасының бірінші орынбасары секілді тынымы жоқ қызметтердің ауыр жүгін көтере жүріп, жазушы қиялы мен ойы жаратқан шығармалардың ұзын-ыргасы осы.

Бұл шығармалардан өмірдің өтпелі қызықтары мен өскелең сипаттарына барынша ояу, сергек қараған, пешенесіне жазылған бұйрықты күндерін әдемі, сұлу өткізген, ағаның жолын кесуді білмеген, ініге деген ілтипатынан еш жаңылмаған, өз тағдырын өзі өрген, өмірдің қызығы мен қуанышын бір адамдай көрген талғамы таза суреткердің, танымы терең ойшыл адамның дүниені бағалауы, пендешілік дейтін қатпары қалың жаратылыстың табиғатын тануға ұмтылуы мен мұндалап тұрады.

Кітап беттерін парақтап отырып, шындық дейтін шыныдай нәзік, шыныдай шытынағыш асау ұғымды өз жүрегінен өзгеше етіп өткізе білген автордың өрісі кең жайлауымен қайыра бір жүздескендей боласыз. Таң алдындағы даланың мөлдір шығымен бет жуып, саф таза ауасын сіміре жұтқандай, алпысыншы, жетпісінші жылдардағы түнгі Алматының момақан

түнін мейірлене кешкендей күй кешесіз. Кінәз мінезді, өмірдің өзіндей бірде нұрлы суреттер, бірде қара бұлттай түйілген, қытымыр көріністер мен алуан-алуан тағдырлар анбыздап алдан шығатын жазушы әлемінің оқырман ойы мен жүрегіне ұсынары мол, айтар гибраты жетіп артылады.

Қамшының сабындай қысқа өмірінің көбі әдебиеттің көсегесін көгертуге, Жазушылар одағы дейтін киелі төрдің қызметін атқаруға, республикадағы баспа жұмысының қанаттануына арналған іскер басшының кең тынысты, нәзік те сырлы қаламгерлік, қайраткерлік болмысын айғақтар күреске, шабытқа толы күндердің байқаусыз тарих еншісіне айналып бара жатқаны, Қалекеңе қатысты әңгіменің қай-қайсысы да енді «өткен» деген сөзбен айтылатыны біз үшін үлкен өкініш. Бұл оны жақсы білген кез келген әріптестері үшін аса ауыр. Осындайда дүниенің өтпелі екені еріксіз еске түседі. Пәни-жалған деген ұғымның мәні мен мағынасына қайыра ат басын бұрып, іштей мына жарық дүниенің қадіріне жете түскендей боласыз... Согоан ойыңды құрықтап, көзінді жеткізе түсер Қалекең секілді кісілікке, мінезге бай адамдардың болғанына, боларына іштей тәуба айтасыз.

Қалекең екеуіміз соңғы жиырма бес жылдай уақыт аралығында сөзіміз де, сырымыз да жарасқан ағалы-інілі, сыйлас адамдар болып едік. Баспада, одақта, Жоғарғы Кеңесте, т.т. кәсіби орталарда бірге болдық. Әдебиет, өнер, ұлт, халық, мемлекет тағдыры таразыға түскен тоқсаныншы жылдардың тоңмойын мінезі кімді сынға салмады? Соның біраз ауыр жүгін көтеру қайраткер жазушының еншісіне тиді. Алып империя қалыптастырған өмір сүру, әдебиет жасау, мекеме басқару, тіпті мемлекет жұмысын басқару үлгілерінің де тас-талқан болып, күйреп, адам ойы мен санасы тәуелсіздік дейтін текті ұғым алып келген жаңалықтарға үйрене алмай, дүние әрі-сәрі болып жатқан кезеңде Қалекеңдей ел азаматтарының иығына түскен жүк оңай болған жоқ-ты... Ол осы жылдарда әдебиет тағдырына арашашы болып, Жазушылар одағын басқарды, сыртта жүрген қандас ағайын-

дардың қамын ойлап, дүниенің төрт түкпірін кезді. Осы бағытта жүргізілген мемлекет саясатының оң бағыт алуына ықпал етті. Дүниежүзі қазақтары Қауымдастығының жұмысын жүргізді. Елбасы тапсырмасын орындады. Айта берсе әңгіме көп... Қысқасы, қаламгер Найманбаев осы жылдарда қайраткерлік үлкен биіктен көріне білді.

Өмірден озған аяулы азамат, қабырғалы қаламгер аруағының әспеттеліп, шығармаларының жарық көріп жатуы, сөз жоқ, игілікті шаруа.

Күні кеше ғана ортамызды өзінің жайдары, жарқын мінезімен толтырып, айналасына шуағы мен нұрын шашып жүретін сері мінезді, сырбаз жаратылыс иесінің жан сырын, жүрек лүпілін, ой толқынын, дүниелік құбылыстарға деген көзқарасын, суреткерлік пайымын танығысы келетін таныс-бейтаныс оқырман үшін бұл екі кітаптың берері мол. «Оқырман жүрегіне барар жолың кең, сапарың сәтті болсын, қайран Қалекеміздің қаламынан туған маржан дүниелер!» дегіміз келеді сөз соңында...

Нұрлан ОРАЗЛИН,
Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының
Төрағасы, Қазақстан Республикасы
Мемлекеттік сыйлығының лауреаты

Х И К А Я Т Т А Р

*Студенттік жылдарды бірге
өткізген достарым, осы кітапты сен-
дерге арнадым.*

Қалдарбек

БАСТАУ

Шекербек және біз

Талас бойынан тағы бір сәлем! Аман-есен жүрмісің? Алматыдай астананың саялы бағынан, тап-тұйнақтай тас көшесінен аттап шыққың келмейді. Ендеше, бәрі де бас бармақтай болуы керек.

Біз де аманбыз. Арғы-бергі тарихқа әйгілі көнеұлтан Таластың бойында ойнап-күліп, жүріп жатырмыз. Бала-шаға, қатын-қалаштар да түгел сондай. Үйдегі отағасының асығы алшысынан кеп тұрса, олардың ойнап-күлмей жыны бар ма?

Бұл хатты кезексіз жазып отырғаным — жақында мектептен кеттім. Завуч ем ғой. Машақаты көп тірлік екен. (Бүгінгінің баласы шетінен заржақ, таңдайы тақылдап, жоқтан өзгені сұрайды. Жауап таба алмай, талай қызардым-ау). Баяғыда мұғалімдік оқуға неғып барғанымды осы күнге шейін ұғып болғаным жоқ. Әнебір ағай «көмектесем» деген соң көне салып ем...

Бәрін айт та бірін айт, аған қазір ауылсоветтің бірдей председателі. Астымда су жаңа машина. Кәдімгі бес кісілік белді газик. «Волганнан» бірде-бір кем емес. Жақында орындықтарына қызыл қыжымнан жапқыш жасаттым.

Енді ауылға келе қалатындай болсаң, Жамбылдан алдыңнан шығып қарсы алуға халіміз жетеді, шүкір!

Әзірге жаңалық осы. Жақында тағы кезексіз хат жазып қалуым кәдік. Біздің үйдегі бәйбіше ортан қолдай бір ұлды томп еткізуге әзір отыр. Ертерек есіте қалсаңдар, телеграмма жіберсеңдерші. Шілдеханаға жиналғандарға «Алматыдан келген құттықтау» деп оқып беруге жақсы.

Жаңадан үй салып алғанымды өткен хатта айтқанмын. Өзін қалайсың? Сол баяғы шаруа ма? Әнебір жазғаныңды оқыдым. Махаббат мәселесіне ойыса беріпсің.

Шыдамаған соң зәуде бір: «Жатсаңшы, ертең де күн бар ғой» десең-ақ, қызылкөз пәлеге қаласың.

— Өй, өңкей жалаңаяқтар. От басы, ошақ қасында қалған пақырсындар ғой. Қараңғы үйде ертелі-кеш қорылдап ұйықтағаннан басқаны қайдан білейін деп едіңдер, сендер! Қай құдай жетеледі десеңші мені осы бөлмеге, — деп бастайды да, аузына келгеннің бәрін тізіп шығады: — Бұл әкенің үйі емес. Жатақхана. Саған да, маған да ортақ. Жұртпен араласпай жабайы болып өскендеріңе мен жауапты емеспін. Айқай-шуды көтере алмайтын болсаңдар, пәтер жалдап алындар. Шайға да қанасындар. Ұйқыларың да тыныш.

Бұдан арғысын естігім келмейді. Бір күрсінемін де, аунап түсемін. Егізбай «уһ» дейді. Рахым сылқ-сылқ күледі. Қабыл қажыған кейіппен темекіге қол созады. Бірақ Шекербек тоқтамайды. Төртеуімізді де жерден алып, жерге салып, әбден сілікпемізді шығарып барып, өрен дегенде тыншығады.

Сондай мазасыз түндердің бірінде Шекербектің бейуақытта жаққан шамы ет пісірім мезгіл сөнбеді. Әрі жаттым, бері жаттым. Ұйқы қашып кеткені қашан. Аунақши-аунақши басым дағарадай болып, солқылдап барады. Бір кісідей-ақ шыдап бақтым. «Құрысыншы осы, қатар жүріп жүз шайысқан жаман» деп өз-өзімді алдарқатып та көрдім. Болмады.

Болмаған соң:

— Шекербек, жететін шығар енді, өшірсеңші, — дедім. Ол есітпеген адам сияқты. Селт етер емес.

— Шекер-бек!.. — дедім тағы да. Үн жоқ.

Әбден ашу қысты. Сол-ақ екен, көрпені серпіп тастап, жан-жағымды қармана беріппін. Кереуеттің астында біз тұмсық қара бәтеңкем жататын еді. Қолыма ілінгені сол болды. Шекербекке қарай бар пәрменіммен жіберіп қалдым. Құлақ шекеден оңбай тиді білем, «ойбай» деп ыршып түсті.

— Шамды өшір де, тез жат!

Алғашқыда кімнің ұрғанын аңғармай қалған екен.

— Өй, әкенің... — деп маған жалт бұрылды. «Болары болды ғой» дедім де, орнымнан атып тұрдым. Қолымда әлгі бәтеңкенің қалған сыңары. Маңдайдан тағы бір «сипап» өттім.

Алдындағы ауыр соққы бар, кейінгісі және, оның үстіне менің түр-әлпетім кісі шошырлық болса керек, Шекербек шегіншектей берді.

Сол екі ортада Егізбай ұшып тұрып, мені ұстай алды.

— Шамды да, үнінді де өшір. Қазір жат!

— Әй, әкеңнің... Жарымаған жалаңаяқ. Бұл қай басынғаның?! — деп жаныма Егізбай келген соң, ол тағы ілгері ұмтылып еді.

— Өлейін демесең жат! — Мұншалықты айқайлап көрмеген шығармын.

— Әй, сені жын ұрған ба, аяқ астынан мұның не? — Егізбай күбір-күбір етеді.

Шекербек одан әрі өршелене қойған жоқ. Үнсіз жатып қалды. Мен де төсегіме келдім. Қатар кереует — Рахымдікі-тұғын. Еңкейе беріп едім, құлағыма булыққан бір үн келді. Сөйтсем, ол көрпенің астында күліп жатыр екен. Оны Егізбай да естіп:

— Неменеңе мәз боласың, ей? — деді.

Рахым басын көтерді.

— Керімбек, мына бүгінгің үшін... — дейді ол күлкіге булығып. — Бүгінгің үшін... Осыдан таң атсын! Той жасаймын. Қақ төрде өзің отырасың. Ақыры құтқардың-ау. Бар екенсің ғой, бауырым!

Күліп жіберіппін.

— Бір бөлмедегі бесеуіміз осылай төбелесе берсек...

Егізбай ренжіп жатыр.

— Жоқ, төбелеспейміз. Енді болды. Ол шамды өшірді ғой. Рақмет! — дейді Рахым.

Содан бері Шекербек шам жаққанымен де шамалап жағатын болған.

* * *

Шекербек шыртай киініп алып, бір құты әтірді орталап болған соң бізге маңғаздана қарады да, шығып кетті. Ол кеткеннен кейін Рахым:

— Осы Шекербектің тойға барса біздікін, театрға барса өзінікін қиетіні несі? — деп еді, Егізбай мырс етті.

— Арақ-шарап төгілсе, май шашыраса — сенікі бүлінеді де...

Тойдан таң ата келген Шекербек табалдырықтан аттасымен дабырлай жөнелді.

— Сендер ғой, маубастанып өлі жатырсындар. Мен бір сұлудың етегінен ұстадым. Мықтап ұстадым. Өзі ме, өзі — айтатыны жоқ, кәдімгі хордың қызы.

Егізбай көзін уқалап, төсегінен тұра беріп еді, Шекербек оның жанына жетіп келді.

— Тыңдап отырсың ба?

— Нені?

— Қап, мынаны-ай, ә! Сен де кісі болудан қалған екенсің.

— Неменеге ентігіп жүрсің? — дейді Егізбай манаурап.

— Ондай қыз сенің түсіне де кірмейді.

— Маңдайында айы, көзінде күні бар ма екен, сондай-ақ?

— Бәрі де бар. — Шекербек танауы желп-желп етіп, жуық арада тыншығатын емес. — Жаңа ғана шығарып салдым. Үйіне кіріп бара жатып, бұрылып қарағанын айтсаңшы.

— Жарайды, әзірге бізге осы да жетеді.

— Сен кітап жастанып қорылдап жатқаныңда өзіміз қыздың оң жағында отырып ән салдық қой. Бір айтулы кеш болды. Сұрама.

— Сұрап отырған мен жоқ. Сүрініп-қабынып жүрген өзің, — дейді Егізбай одан оңай құтыла алмайтынын жаңа ұққандай.

— Бұлар өстеді... Сәл иілсең болды, шалқасынан түседі. Өңкей бір... — деп Шекербек кейіске кетіп бара жатыр еді, Рахым шыдамады білем:

— Аяғына көз салдың ба? Түзу ме екен? — деді.

— Аяқта тұрған не бар, тәйірі?!

— Е, жазған...

— Қыңырайғаныңды қой, әй!

— Алдымен аяқты түгендеп алу керек. Түзу баса ма екен...

— Сендей шәртікке ол қыз көз де салмайды.

— Мейлі.

— Ендеше, тіл беземей жайыңа жат.

— Мейлі.

Көп ұзамай Шекербек ұйықтап қалды.

Сәске түсте тұрдық. Біз жуынып болғанша Егізбай көк шайнекке ашылап шай демдеп әкелді.

Күн көтерілісімен аядай бөлменің іші ысып жүре берді.

Бір жылымшы қапырық тынысыңды тарылтады. Қыстайғы астықтан жаңа босаған камбаның ішінде тұрғандай сезінесің. Дастарқан үстіне төгілген кант қиқымына шыбын біткен жан-жақтан ә дегенше анталап келіп қалды. Біз де жан-жақтан ә дегенше анталап келіп қалдық. Сол ақ екен, бір қырман нан сары майдың жетегінде жылмаңдап кете барды.

Түк шыдатпайтынымызды сезсе керек:

— Шекербекті ұмытып кетпеңдер, — деді Егізбай.

— Кешегі тойдың тоғы тәулігіне жеткізетін шығар.

— Қылжақты қойсандаршы. — Егізбай наннан алақандай етіп кесіп алды да, үстіне қалың етіп май жағып, оның бетіне шекер сеуіп, дастарқанның шетіне қойды.

— Бір сұлуға ен тағып келдім деп жатқан жоқ па еді, мана? Енді оған ас батар деймісің...

Рахым маған қулана бір қарап, көзін қысып қойды.

— Сен екеуіңе дауа жоқ екен. — Егізбай еріксіз мырс етті. Дәу көк шайнектегі шай орталана бергенде, Шекербек басын көтерді.

Мана әжептәуір масан сияқты еді. Бет-жүзі домбығып, көзін аша алмайтын шығар деп отырғанбыз. Жоқ, түк көрмегендей рақаттана есінейді. Әншейінде жел кеулеген шөмеледей ұйқы-тұйқы жүретін шашы да тарақ тартқан жерде тұра қалған. Төсегі де жинақы. Біздің аң-таң отырғанымызды елемегендей. Өзімен-өзі тәтті бір күрсініп:

— Немене, түс болып қалған ба? — деді.

— Күні-түні бірдей көп қызықтың арасында жүрген адам уақыттың өткенін білмей қалады деуші еді.

— Сол рас екен-ау.

Шекербек үндеген жоқ. Кей кездері: «өй, тілі мен жағына сүйенген өңкей жалаңаяқтар» деп жекіп тастайтын. Жоқ, бұл жолы құдай жарылқап, жауап қатпады.

— Түр тезірек. Ыстықтай шай ішпеймісің. Басың бас емес, асқабақ шығар, қазір? — деп Егізбай да бір қағытып өтті.

Әлсін-әлсін ұрлана қарап қоямыз оған — «біз білетін Шекербек болса, енді тұтанатын шығар. Манағы әзірдегі мақтаныш сөзін ұмытқан жоқ қой. Ендеше, бір нәсер құйындатып келе жатыр».

Бірақ Шекербек асығар емес. Екі қолын айқастыра жастанып, әлі үнсіз жатыр.

Бір кезде кереует сықыр ете қалды.

— Сендер осы кісіні қажамай, тыныш отырғандарыңа ақы аласыңдар ма?

Бұрындары ә дегеннен-ақ «түбірінде адам сыйлап көрмеген сорлылар» деп жұлқып әкетуші еді. Тіптен сынып қалыпты. Майда тартып, жуас жұғысады.

— Мұның бәрін сіздің көңіліңізді аулау үшін айтып жатырмыз. Әйтпесе, бұл жерге әзіл жүрмейді. Шекеңдердің қызбен танысуы деген өмірде бір-ақ кездесетін оқиға. Оны білмей бізді қара басып па, жаным-ау... — деп Рахым камшылап-ақ жатыр. Бірақ Шекербек былқ етер емес.

Ол керіліп-созылып орнынан тұрамын дегенше, біз шайды ішіп те болдық. Ішіп болдық та, төсегімізге қайта құлай-құлай кеттік.

Ендігіміз — тоқжарау таңертеңгіліктен кейінгі селқос сәттер. Әлгінде ғана Шекербекті қоймай тұртпектегеніміз де естен шыққан тәрізді.

Қабыл мұрнын уқалай береді. Мұрнын уқалап-уқалап алады да, жан-жағына қарайды. Темекі іздейтін сияқты. Рахым көзін тарс жұмып алған. Маңдайына қонған бірді-екілі шыбынды қалт жібермей қағып тастаумен әлек.

Әлден уақыт өтті. Шекербек жуынып келді. Сосын бетін иісмаймен ұзақ сүртті. Бұрынғыдай қабағын жорта қарс жауып, тамағын кеней беретін әдетінен ада болған сияқты — ыңылдап өлең айтып жүр. Бір мезет манағы май жаққан нанды қолына алды да, аузына апара беріп, қайта қойды. Сонсоң кеселегі шайдан бір ұрттады да, жымыып бізге қарады.

— Мыналардың шәниіп жатысын-ай!

Үндегеніміз жоқ.

— Қайтсін бейшаралар. Қалталары тесік болған соң, осылай жәудіреп жатады да. Қыздар көзіне ілмейді. Қыз қарамаған соң бәрі қараң емес пе? Құрысын бүйткен тіршілік! — деп Шекербек өз-өзіне риза болып, айна алдына барды.

— Нан батпай тұр ма? — деді Егізбай.

Рахым басын көтеріп алды.

Маналы бері осы сәтті күткен болуымыз керек. Шекербек үйреншікті мінбесіне көтерілді. Енді тоқтамайды. Әбден бабына келу үшін алдымен бізді қағып-сілкіп, көңіл жайламақшы. Иісмайды көп жаққанына қарағанда өзі бір жаққа бармақшы да.

Менен бұрын оны Рахым сезген екен:

— Шеке, жол болсын? — деді.

— Сендерге оның керегі жоқ, — деді Шекербек жұлып алғандай.

— Жок, біздікі әншейін ғой. Құпия болса керегі жоқ. Қиналма. — Рахым мүләймсі қалыпты.

— Соны білсең, жайыңа отыр.

Қабыл басына байлаған сүлгісін жұлып алды. Темекінің азабы өтсе керек. Өлгі сүлгіні кіжіне умаждаған күйі:

— Жалғыз кетпейсің. Бәріміз бірге барамыз, — деді. —

Көп болса, кешегі қызбен кездесетін шығарсың.

Шекербек оған жалт қарады.

— Сақырлатып сендерді қайтемін?

— Бірге қыдырамыз.

Соны күтіп отырғандай біз де «шабуылға» шықтық.

— Жаңа танысынан айрылып қалам деп қорқатын шығар.

— Осыдан бөлек кетсе көріп алармыз.

— Рас-ау, есі бар қыз сыбызғыдай тартылған біз тұрғанда күбідей қылып Шекербекті қайтеді.

Ол орнынан тұрып кетті. Екі қолы — қалтасында. Жап-жалпақ беті қызылтеңбілденіп, бүлк-бүлк етеді.

Күтпеген тұста құпиясын ашып алған адамдай алғашқыда абдырап қалды. Әлден соң өз-өзіне келіп, ес жинай бастады. Саусақтарын сытырлата бір өтіп, терезе алдына барды. Еңкейіп сыртқа көз салды. Қайта оралды да:

— Өңкей бір... — деп Егізбайға бұрылды. — Мен ол қызды бармақтай балмұздақпен алдап, көшеде қолынан сүйреп жүре алмаймын.

— Онда бөлмеге шақыр. Көк шайнектің қайнауы тез ғой.

— Әй, Егізбай, біреуді қағытқан сенің ненді алған.

— Онда ресторанға баста. Қуанышына ортақ болайық. Тілеулеспіз. Азды-көпті бір дастарқандағыны бөле-жара жеп жүрміз.

— Бәріңді ме?

— Бұл бөлмеде шеттететін кім бар? Түгел көзі жәудіреп жатқан жоқ па? — Егізбай алғашқыда әзілмен шығарып салмақ еді, келе-келе Шекербектің қатты шоршуы оны шын үміттендіріп тастаған сияқты.

— Әй, қызықсың ба, өзің?!

— Бөлек те кетіп жүрсің ғой. Мүйіз шыққанын көргеніміз жоқ.

Шекербек шынымен-ақ ойланып қалды.

— Сонда мына екі қыршаңқы да ере ме? — деді, Рахым екеуімізге қарай сұқ саусағын кезеп тұрып.

— Бұл пақырларды қалай қалдырасың?

— Пақыр дейсің бе? Одан да қарысып қалған қисық десеңші.

Шекербек басын қасып біраз тұрды да, бір мезет маған жалт бұрылды.

— Әй, сары, әкел анау нейлон көйлегінді.

— Құп болсын.

— Әй, тасқара, кереуетіңнің астындағы қара бөтенкенді бері ысыр.

— Жарайды.

— Қабыл, сені жау алмайды. Қара көзілдірігіңді мен киемін.

— Ала бер.

Шекербек басын қасып, тағы біраз тұрды.

— Әй, неменеге қабағыңды қарс жауып жатырсың? Темекіге ақша таба алмасаң оған әуестеніп нең бар? — деді ол Қабылға тесіле қарап. — Әлгі саған «Москвада баяндама жасатқызамын» деп жүрген профессорға сәлем беріп қайтпаймысың. Ол шалдан темекінің небір билері табылар еді.

— Қарадай шекесі тырысып жатқан Қабылды қайтесің. Кешігіп қаламыз ғой. Жаңа танысқан қызға сыр білдірмеу керек, — деді Рахым.

Шекербек басын қасып тағы біраз тұрды да, бір мезет кереуетіне сылқ етіп отыра кетті.

— Қап. Оңаша түстеніп, сосын алабел машинаның біреуін оңаша жалдап, тау жақта серуендеп қайтуға келісіп едік. Боласындар ма оған, мына сендер, желімдей жабысқан өңкей жалаңаяқтар.

Ол иіліп келе жатыр. Шым-шым деп, демімізді ішімізден алып біз отырмыз. Шекербек орнынан атып тұрып, үн-түнсіз шалбарын тазалай бастады.

— Сонымен не дейсің? Барымыз — алдыңда. Барамыз ба? — деді Қабыл манағы түйілген кейпімен. «Шекербек шамданып қалды-ау» деп қауіптеніп едік. Жоқ, ол жайдары үнмен, жайбарақат қана:

— Ал, жүріндерші, — деді.

Сол-ақ екен, орын-орнымыздан атып тұрып, асыға-үсіге киіне бастадық. Ол киімлігіштің тасасына барып, теріс қарап тұрып, ақшасын санады.

— Майда бақырларды салдыратып қайтесің, тастап кет, — дейді Рахым шыдай алмай.

Шекербек үнсіз, қайтып келді де, жымыып күлді. Біз де күлдік. Күлмеске амал жоқ. Шекербектің кей-кейде аяқ астынан оп-оңай айнып қалатыны бар. Бір айныса — уәжге илікпейді. Уәжге илікпеген соң бәрі бітті дей бер. Тізіліп сыртқа шықтық.

Күн шақырайып алған екен. Шілденің шаңқай аптабы. Күйдіріп барады. Ып-ыстық леп дәл бетке ұрады. Бірақ жылымшы қапырықтан құтылдық. Зіл басқан мең-зендік лезде ғайып болды. Тынысымыз кеңіп, кеудеміз даңғырап шыға келді.

Көшеге шығысымен, Шекербек манағы мүйіз көзілдірікті киіп алды. Алдымызда келе жатыр, алшандай басады. Жалпақ әлемді жалғыз өзі тіреп тұрғандай-ау!

Оның соңынан тізіліп біз келеміз. Үнсіз келеміз. Өйтпеске амал жоқ. Өйтпесе, Рахым дегендер жарылуға жақын. Тек «ашуландырып алсақ — ресторанның ауылы алыстап кете ме» деп-ақ құрақ ұшамыз. Бәрін ұмытқан тәріздіміз. Дүниенің бар қымбаты — әлгі қызды көріп, ар жағы ресторанға бару сияқты. Сол бір қысас ынтықтық буынымызға түсіп кеткендей. Одан әріні ойламаймыз. Одан әріні ойлауға шама жоқ.

Жатақхана алдындағы аядай базарды айналып өттік те, орталық көшеге түстік. Екі жағын жасыл жапырақ жапқан жол жиегі жанға рақат екен. Айтатыны жоқ, сәскелік уақыт көп ретте жайдары-ақ қой. Әрине, асықпасаң. Көңіл-күйің көтеріңкі болса.

Әзір ол екеуінен де құр алақан емеспіз.

Көшеде жүргінші көп екен. Ол көп жүргінші біздің Шекербектің кешегі кеш қосыла ән салған қызбен кездесуге бара жатқанын қайдан білсін. Кей-кейде біреулері аңдамай қағып кетеді. Кей-кейде әдейі-ақ қағады. Өйткені Шекербек жалғанда асықпайды. Жұрт қашанғы оның артынан кібіртіктеп жүре берсін. Тар тротуарға сыймайды да, алара бір қарап алып, қағып кетеді. Бірақ оған қайғырып жатқан Шекербек жоқ. Жанынан

өтіп жатқандар қағып кеткен сайын бізге қарап күліп қояды.

— Әй, Егізбай, ана жаман сағатыңа қарашы. — Тәмпіш танауы аспандаған күйі әр сөзін салмақтап, нәштеп айтты ол.

— Шеке, менің сағатым... — деп орта жолдан қосыла беріп ем:

— Сенен сұрап тұрғаным жоқ, — деп Шекербек жекіре тыйып тастады. — Анау айтсын!

Егізбай алдымен бізге қарап күлді. Сонсоң барып сағатына көз салды.

— Он екіге бес минут қалды.

— Не дейсің, ей? — Ол Егізбайдың жанына жетіп келді.

— Он екіге бес минут қалды.

— Шының ба? Кәне, көрсетші?

— Он екіге төрт минут қалды.

Ол жалма-жан өз сағатына қарады. Сонсоң бізге қарады. Жай қараған жоқ, алара қарады.

— Аяқтарыңды әлдемірек басуға ерінесіңдер, Жатқан бір байбатша... — Шекербек бізге қатты ашуланып барады. Маналы бері өзінің балпаң басқанымен түк ісі жоқ. Бізді кінәлап, бізге өлердей кіжініп барады. Сол мезет жанымыздан бір көккөз «Волга» өте беріп еді, ол құтқарушысын жаңа көргендей екі қолын ербеңдетіп, айқай салды.

— Әй, тоқта!

Машина әудем жерге барып тоқтады. Үтқи жөнелген Шекербек жеткен бойда бұрылмастан алдыңғы орынға отырып алып, есікті тарс жапты. Жапа-тармағай біз де есікке кептелдік. Ана үшеуі әбжілдік қылып, бұрын мінді. Мен қалып қойдым.

— Сен сыймайсың, — деді айдаушы артына бұрылмастан.

Сыймайтынымды өзім де біліп тұрмын.

— Өстіп қала бересің бе, енді? — деді Рахым қулана қарап.

— Шеке, болашақ жеңгейге сәлем айтыңыз, — дедім. Сол-ақ екен, Шекербек менің қолыма умаждалған бір сомдықты ұстата салды да:

— Жаяу салпақтай бермей, осындай машинаның біреуін жалдап кел, — деді. Жай айтқан жоқ, нығарлап айтты.

Машина жеңіл қозғалып, зырғып берді. Жан-жағыма қарап едім, манағы ағыл-тегіл жұрт саябыр тартқандай. Жол ортасында жалғыздан-жалғыз состиып тұра беру — ыңғайсыз екен. Шеткерірек шықтым. Қолымда — уаждалған бір сомдық. Машинаны күткім келмейді. Көңілдің өзі де жаңағы алып-ұшқан желөкпелігінен тана бастаған. Әлгі әзірдегі буынға түсіп кеткен қысас ынтықтықтың бәрін машинаға мінген төртеуі ала кеткендей. «Енді асығатын не бар, жаяу-ақ барсам ше...».

Шекербектің қызбен кездесетін жерін түнде-ак естігенмін — орталық байланыс үйінің алдындағы гүл алаңы. (Жұрт көрсін деген шығар).

Жол-жөнекей ойға қалдым. «Міне, Шекербек те қызбен танысыпты... Уақыт өткен сайын жаңа таныстар көбейіп келеді. Оның есесіне бір бөлмеде тұратын бесеуіміздің шүйіркелесуіміз сиреп барады...».

Асықпай-саспай әлден уақыттан соң келсем, қыз жоқ екен әлі. Ана үшеуі көлеңкедегі орындықта тізіліп отыр. Шекербек әрлі-берлі теңселіп жүр.

Мен де отыра кеттім.

— Мынаның қызы келмесе, ресторанның бүгінгі тәтті тамағынан қағыламыз-ау. — Егізбай бізге қауіптен қарайды.

— Әжем әрдайым «күдай жастың тілеуін береді» дейтін. Тілендер. Келсін деп тілендер. Келді бар ғой, бүгін бір шалқимыз. Шекербектің аянатын түрі жоқ. — Рахым орындықтың арқалығына шалқая кетті.

— Бәсе...

Төртеуіміз де Шекербекке жалт қарадық.

— Келе жатыр. — Ол тәмпіш танауы делдиіп күлген болды. Қолын қалтасына салды. Қайтып алды. Шашын сипады. Үстін қақты.

— Қай жақта? — деді Егізбай.

— Көзінді ашып қарасаңшы.

Мен де жаңа байқадым, орталық байланыс үйінен шығып келе жатыр екен. Оның да көзінде қара көзілдірік. Жақындай берді. Төртеуіміз де өре түрегелдік. Шекербек бізге алара бір қарап алды да, қызбен қатарласа берді. Сонсоң күлді. Күлді де:

— Тегінде, қыздардың кездесуге сәл кешігіп келгені жарасады. Өзіміз мұндайда күн-түн күтуге бармыз, — деді.

Бір түрлі жұмсақ жұғысып, көп күткенін мақтаныш тұта айтады.

Қыз орта бойлы, доңгелек жүзді, қараторы екен. Бірақ беттегі қалың жағылған опа сол қара торылығын жасырмақшы болып, көп әуреленіпті. Дегенмен, ештеңе шығара алмаған. Көктемде откінші жаңбырдың қағы тұрып қалған шаңдақ күн ысыған кезде ақкөбіршектеніп жататын еді. Сол сияқты. Өзі әжептәуір толық екен. Тоқбалтыр. Біз өкшелі туфли сетінеп кетердей, аяғын басқан сайын тырс-тырс етеді. Шашын қырықпаған. (Кім білген, алдымен қырқып, кейін жалғап алған шығар, мүмкін). Темір қысқыштардың күшімен жалқаудың жалғыз сиырына жинаған жұлым-жұлым шөмелесіндей қылтитып дәл тебесіне үйіп қойыпты. Көйлегінің өңірі көп ашық. Шығыңқы төсі де ерек «мен мұндалайды» екен.

Мұрынды қытықтайтын бір үлпілдеген отір иісі аңқып кетті. Неге екенін білмеймін, жүрегім дүрс-дүрс соғады. Енді сәлемдесуге ыңғайлана бергенімде:

— Көп кешіктім, ә? — деп қыз алдымен тіл қатты. — Ғапу етерсіздер. Менің мамам бір қызық кісі. Жинала бастап ем, «ана көйлегінді ки, мына көйлегінді ки» деп болмай қойғаны. Көзілдірігімді де ұмытып кете жаздап-пын.

— Оқасы жоқ, — дей бергенім сол еді:

— Айттым ғой, күткен жақсы, қыздың сәл кешіккені жақсы. Ештеңе емес, түк те оқасы жоқ, — деп енді Шекербек желе жортып кетті.

— Күн ыстық екен.

— Бері көлеңкеге тұрсаңшы. Қазір. Салқындайтын бір орын табармыз, — деп Шекербек бізге қарады.

— Таппағанда ше? Осы қаланың ішінде бізді күтіп алатын саялы төр аз емес шығар.

— Е, оған сөз бар ма?

— Қазір-ақ барамыз...

— Рақмет сіздерге. Асығып келіп, амандасуды да ұмытып кетіппін. Айып етпеңіздер, — деді қыз тағы майыса сөйлеп.

Көрген бетте сәлемдеспегеніміз есімізге жаңа түскендей біз де жамырап қоя бердік.

— Сәлеметсіз бе?

— Сәлеметпісіз!

— Сәлеметсіз!

— Сәлемет...

Қыз бізге көзінің астымен көп қарады. Сол сәт мен әлгіндегі мұрынды қытықтайтын лүпілдеген өтір иісін жақыннан құмарлана жұттым. Біреу үстіме жұпар суды аямай бүркіп жатқандай тұла бойым шымырлап барады.

Қыз бір кезде сағатына қарады да:

— Түнде айтқан жолдастарыңыз ғой, ә? — деді.

— Иә, — деді Шекербек жұлып алғандай.

— Міне, бір тілегім орындалды. Сізге көп рахмет!

Қыз жайраң қағады. Біз де әжептәуір көтеріліп қалдық. Бірақ қыздың әлгі «бір тілегін» түсінгеніміз жоқ.

— Танысып қойыңдар, — деді Шекербек селқос. Бірақ оның селқостығын елей қоймадық. Жапа-тармағай қолымызды ала жүгірдік.

— Қабыл.

— Егізбай.

— Рахым.

— Керімбек.

Қыз болар-болмас қана езу тартты. Бірақ сол «болар-болмастың» ар жағында құпия бір ықыластың тұртпектеп тұрғанын аңғару қиын емес еді. Өйткені мандайдағы жалғыз сызық ойнақшып кетті. Сосын қол ұсынғанда, жұмыр білегі бұлғандап жатты. Тағы да, басын оң иығына қарай босатыңқырап барып, бір қарайды да, кері тартып ала қояды. Әлден уақыттан кейін ол бізге дүниенің ең бір қиын құпиясын айтқандай сыбырлай тіл қатты:

— Гүлжан! — Ол қолын ұсына беріп еді, бәрінен бұрын шап етіп, ұстай алдым. Алақаны тершіп тұр екен. Жүп-жұмсақ. Ап-ауыр. Әлгі бұлғаң білектің ауырлығы сияқты.

— Жақсы екен, — дедім.

— Иә, Антарктида дегеннен тәуір ғой. — Гүлжан біз сияқтыларға өз есімінің ұнайтынын біледі екен. Дөп сөйледі. — Қазір қарапайымдылыққа жететін еш нәрсе жоқ.

— Осы жерде көп тұрып қалдық-ау, — деді Рахым жақауратып.

— Иә, таныстықты жалғастырар орын бұл емес.

— Кеттік пе?

— Кеттік.

— Қайда?